

This metaphysics shit is dope: Madonna v intertextuálním diskurzu s Williamem Shakesparem

Klára Bicanová

Tento text se pokouší poukázat na – pro někoho možná překvapivé – souvislosti mezi tvorbou současné americké zpěvačky Madonny a Williama Shakespeara, který je – i přesto, že na rozdíl od této umělkyně již dávno netvoří – také poměrně známý autor. Teoretický rámec této úvahy vychází z dnes již všeobecně známého konceptu *intertextualizace* francouzské teoretičky Julii Kristevy, se kterým přišla v bouřlivých šedesátých letech. Podle ní se všechny (literární) texty podílí na jednom velkém diskurzu – pluralitním dialogu, který překonává hranice nejen světadílů, ale i staletí. Výsledkem tohoto diskurzu je, že žádný text není izolován od ostatních; naopak je třeba jej chápat jako mozaiku citací a úryvků textů jiných.

Madonna se ve svých textech odvolává na mnoho velkých osobností evropské kultury, např. skladba „Die Another Day“ je přímým oslovením otce psychoanalýzy: „I’m gonna close my body/I’m gonna destroy my ego/ I’m gonna suspend my senses/ I’m gonna delay my pleasure/.../Sigmund Freud/Analyze this.“ („Zavřu svoje tělo/Zničím svoje ego/Umrtvím svoje smysly/Oddálím svou rozkoš/.../Zkus to analyzovat/ Sigmunde Freude“ – př. KB).

Žádné překvapení jistě nevzbudí fakt, že Madonna je také pod přímým a vědomým vlivem Williama Shakespeara – v několika svých textech zmiňuje postavy *Romea a Julie* (např. „Fever“ („Romeo loved Juliet/Juliet, she felt the same/When he put his arms around her/He said Julie baby you’re my flame“ – Romeo miloval Julii/Julie toužila jen po něm/byla jak v horečce, když ji/objal a řekl ‚jsi můj oheň“ – př. KB), „Cherish“ („Romeo and Juliet, they never felt the way I bet“ – „Vsadím se, že Julie a Romeo tohle nikdy necítili“ – př. KB), jinde dokonce velice přesně parafrázuje Shakespeara; když říká, že „all the world is a stage and everyone has their part“ („Take A Bow“). Není asi nikdo, kdy by si nevybavil ono notoricky známé „celý svět je jen jeviště a všichni lidé na něm jenom herci“ v *Jak se vám líbí*. V této souvislosti se dá jistě namítnout, že zde se nejedná o žádnou „parafrázi“, ale o prachsprosté vykrádání. K tomu snad jen citát T. S. Eliota, známého zcizovatele myšlenek jiných autorů: „Nezkušené básníci imitují, ti zkušené kradou.“ Madonna je tedy velmi zkušená textařka. Zde bych ráda učinila malou poznámku na okraj – čím těžší básník, tím méně jistý si může být před touto literární *femme fatale*: nezůstal před ní uchráněn ani slavný verš Johna Donna „go catch a falling star“ a je jen otázkou interpretace, zda není možné chápat její singl „La Isla Bonita“ jako přímý odkaz k Donnovu *No Man is an Island*. Je-li zde řeč o Madonnině vztahu k metafyzickým básníkům, nelze nepoukázat na poměrně zajímavou rozkolísanost – podobně jako třeba u Donna, Marvella a dalších – v jejím postoji k věcem duchovním a tělesným: stejně jako je známá apelace alžbětinských metafyziků ve věcech tabuizovaných sexuálních praktik (viz velice poutavou esej, již však lze doporučit jen otrlejšími, nazvanou „Oral Sex: A Theme in Donne and Other Cavalier Poets“ od Davida Renakera), tak i Madonna vyjadřuje v této záležitosti (v písni „Where Life Begins“) kladné stanovisko. Zároveň ale i u ní můžeme pozorovat silné pnutí k transcendentální až mysticismu – např. v „Impressive Instant“ podobně jako John Donne žasne nad záhadou všehomíra a zázrakem stvoření a její přirovnání v druhém verši je – domnívám se – výsostně metafyzické:

Cosmic systems intertwine
Astral bodies drip like wine
All of nature ebbs and flows
Comets shoot across the sky
Can't explain the reasons why
This is how creation goes

Astrální těla jako víno kanou
řády kosmu v sebe se vinou
vše živé rodí se a hyne znovu
kometa letí přes oblohu
není proč a žádné jak tu není
svět jde dál bez vysvětlení

(„Impressive Instant“; př. KB)

Zde se rýsuje společná myšlenková základna Shakespearovy a Madonniny tvorby – konkrétně její pozdější fáze. Jeden ze zajímavých společných motivů se objevuje v pojetí hudby jako symbolu vesmírné harmonie. Podle Martina Hilského, experta na Shakespearovy sonety, byla „hudební harmonie [...] pro alžbětince výrazem řádu člověka, přírody i kosmu, měla magickou moc ... a souvisela s láskou, souzvuk tónů ... znamenal doslova splynutí dvou srdcí a myslí v jedno.“ (Hilský: 101).

V sonetu 8 mluvčí vyzývá netečného posluchače: „Mark how one string, sweet husband to another,/Strikes each in each by mutual ordering“ („Což neslyšíš, jak jedna struna s druhou své různé tóny spojí v jeden řád?“ – př. Martin Hilský). V jakoby přímé reakci na tuto výzvu se Madonna – ve své skladbě s příznačným názvem „Music“ – dovolává této harmonické konkordance a pomocí přiléhavé personifikace vyzývá kosmos k rozeznění nebeských sfér v příslušném rytmu: „Hey Mister D. J./Put a record on/I wanna dance with my baby/.../Do you like to boogie-woogie...“ („Hej pane disdžokej/ hod' desku na gramofon/ chci tancovat se svým cukroušem/.../Jak se ti líbí tohle bugy-vugy...“ – př. KB). Společný je i motiv lidské pospolitosti, kterou s sebou hudba přináší – Shakespeare v již zmíněném sonetu:

Resembling sire, and child, and happy mother Who all in one, one pleasing note do sing; Whose speechless song, being many, seeming one, Sings this to thee: 'Thou single wilt prove none.'	Jsou jako šťastná rodina a mohou svých mnoho hlasů v jeden poskládat – ty hlasy v němou větu splynuly: sám nula jsi, co pojde od nuly.
---	---

(Sonet 8; př. Martin Hilský)

I zde Madonna zdatně kontruje a se svou příznačnou schopností pronikavé sociální reflexe poznamenává: „Music makes the people come together/ Music makes the bourgeoisie and the rebel“ („Hudba všechny spojuje/ buržousty i rebely“ – př. KB).

Neméně důležitý motiv – snad by se dalo říci dokonce leitmotiv – této populární pěvkyně je klamné pozlátko slávy a nedůvěryhodnost vizuálních iluzí a efemélnost fyzické krásy. Toto téma Shakespeare zpracovává především ve svých sonetech, ale jeho četné parafráze lze najít i v již zmiňované hře *Jak se vám líbí* či v *Kupci benátském* a dalších. V „I'm So Stupid“ Madonna říká:

... I'm so stupid I used to live in a fuzzy dream And I wanted to be like all the pretty people I used to believe in the pretty pictures But now I know for sure That I was stupid ... Stupider than stupid.	... Jsem tak hloupá, žila jsem v pomateném snu přála jsem si být jako všichni ti krásní lidé věřila v líbivé obrázky, ale teď už vím bezpečně, že jsem byla hloupá strašně hloupá.
---	--

(„I'm so Stupid“; př. KB)

Shakespeare – i když bez onoho drasticky sebekárajícího tónu – vyjadřuje v sonetu 25 tutéž myšlenku:

Let those who are in favour with their stars, Of public honour and proud titles boast, Whilst I, whom fortune of such triumph bars, Unlooked that joy in that honour I most ...	Ať miláckové šťastných hvězd, se za slávou a za tituly honí, já jim to přeju: mně zas přáno jest v tichosti být šťasten – a víc než oni. ...
---	--

Then happy I that love and am beloved oč větší štěstí já však v tobě mám:
Where I may not remove, and be removed. miluji věrně a jsem milován.

(Sonet 25; př. Martin Hilský)

Zmoudřelost, vykoupená mnohdy bolestnou zkušeností, zaznívá i z Madonina „Drowned World/Substitute for Love“: „I traded fame for Love/without a second thought/ It all became a silly game/some things can not be bought...And now I find I changed my mind: The face of you, my substitute for love.“ („Bez dlouhého přemýšlení/ jsem vyměnila lásku za slávu/ ale všechno to byla jen hloupá hra/některé věci se prostě nedají koupit...a teď už vím, že jsem si to rozmyslela/tvoje tvář je jako náhrada za lásku“ – př. KB).

Když Martin Hilský píše, že „schopnost zcela si protičelit v rozmezí několika sonetů je pro Shakespeara charakteristická“ (str. 133), jistě ani netuší, jak dokonale lze toto tvrzení vztáhnout i na Madonnu. Metafyzická rozpolcenost, skepse až nihilismus a zároveň vroucná tužba po celistvé a plné existenci je pregnantně vyjádřena veršem v titulním sonetu z její předposlední sbírky *American Life*, kde Madonna shrnuje svůj postoj slovy „This metaphysics shit is dope/ and if all this can give me hope/ you know I am satisfied“ („Tenhle metafyzickej blábol je ale pěkná sračka/ ale jestli mi tohle všechno může dát nějakou naděj, tak jsem teda šťastná“ – př. KB). Harold Bloom ve své studii „Shakespeare: The Invention of the Human“ říká, že Shakespeare jako první formuloval nekonečnou mnohotvárnost lidské zkušenosti a tím vynalezl moderního člověka. Madonna v tomto směru jistě není výjimkou, ale – jak tento stručný rozbor ukazuje – je třeba její tvorbě spravedlivě přiznat funkci v oblasti populární hudby nepřilíš obvyklou, totiž funkci intertextuálního znovuobjevení Shakespeara pro moderního posluchače.

Použitá literatura:

Allen, Graham. „Intertextuality,” *Literary Encyclopedia*, 2005.

<<http://www.litencyc.com/php/stopics?rec=true&UID=1229>>. 18.4. 2006.

Hilský, Martin. *Sonety/Sonnets*. Praha: Torst, 1997.

“Madonna’s Lyrics Archive.”

<http://www.cs.rpi.edu/~kenny/madonna_lyrics/HomePage.html >. 17.4. 2006.

Shapiro, James. “Soul of the Age.” *The New York Times on the Web*. November 1, 1998.

<http://www.nytimes.com/books/98/11/01/reviews/981101.01shapirt.html?_r=1&oref=logi
n.>. 20. 4. 2006.